

VAZBY LIDSKÉHO ROZVOJE NA EKONOMICKOU, SOCIÁLNÍ A POLITICKOU DIMENZI GLOBALIZACE

Aleš Kocourek, Pavla Bednářová, Šárka Laboutková

Úvod

Prohlubující se globální ekonomická integrace, globální formy vládnutí a globální, vzájemně propojený sociální a environmentální rozvoj bývají často souhrnně označovány pojmem „globalizace“. V závislosti na individuálních preferencích žurnalistů nebo výzkumných pracovníků může být pojem „globalizace“ rozšířen o další významy, mezi něž patří zejména rostoucí vzájemné propojení trhů, omezování národní suverenity transnacionálními hráči, transformace národních ekonomik, rozšiřování nerovností a disparit, vyšší úroveň zapojení tzv. „vynořujících se“ trhů do mezinárodních finančních toků apod. Čadil, Pavelka, Kaňková a Vorlíček [7] ukazují těsnou propojenost trhů na příkladu nedávné světové recese, jež postupně zasáhla většinu států. České republice, coby malé otevřené ekonomice, v této souvislosti vznikly značné náklady, které sama o sobě nemohla v podstatě výrazně ovlivnit. Mezi tyto náklady patří i náklady spojené s cyklickou nezaměstnaností z pohledu veřejných rozpočtů. Také Tvrdouš, Tuleja a Verner [23] v této souvislosti upozorňují, že globalizace napomáhá šíření a umocňování negativních socio-ekonomických efektů, a dokumentují tuto skutečnost analýzou dopadů nedávné hospodářské krize na ekonomickou výkonnost a fungování trhu práce. Během posledních dvou desetiletí ostatně docházelo ke stále masivnějšímu budování mezinárodních politických vztahů a sociálních sítí, k intenzifikaci pohybu pracovní síly a k realizaci dalekosáhlých institucionálních změn. Nástroje měření globalizace jsou proto čím dál častěji využívány k hlubšímu porozumění determinantám investičního klimatu, změnám ve vývoji ekonomického růstu a mezinárodního

podnikatelského prostředí a poskytují rovněž globální perspektivu, v níž jsou uskutečňována opatření hospodářské politiky [15].

Autoři tohoto článku se zaměřují na jeden z potenciálních faktorů vyššího tempa globalizace – institucionální kvalitu reprezentovanou lidským rozvojem. Hlavní rolí institucí je vytváření (a udržování) předvídatelného prostředí pro ekonomickou aktivitu, čímž jsou snižovány transakční náklady i riziko spojené s hledáním nových informací [24]. Ačkoli dosud nebyla úspěšně empiricky prokázána, zdá se vazba mezi úrovní globalizace a institucionální kvalitou země zřejmá: státy s nízkou kvalitou institucí, která brzdí ekonomický růst a podporuje chudobu (např. Rwanda nebo Zimbabwe), země s vůbec nejpomalejším rozvojem, jsou rovněž nejméně globalizovanými ekonomikami na světě. Zároveň se však ukazuje, že podpora ekonomického růstu a boj s chudobou nemohou být v zemích s nízkou úrovní institucionální kvality realizovány jednoduše prostřednictvím globalizování jejich národních ekonomik.

Základní hypotézou tohoto článku je, že vyšší úroveň lidského rozvoje v dané zemi znamená také více globalizovanou ekonomiku. Následující odstavce představují empirickou studii zaměřenou na vztahy mezi ekonomickou globalizací, sociální globalizací, politickou globalizací a lidským rozvojem.

Autoři nejprve stručně představí metodiku měření globalizace a lidského rozvoje. Páteřní částí celé studie bude testování a ověřování síly vzájemných vazeb mezi uvedenými třemi dimenzemi globalizace (ekonomickou, sociální a politickou) a lidským rozvojem. Výsledky na zvoleném vzorku zemí (o rozsahu 121 států) potvrdí, resp. vyvrátí hypotézu o intenzitě vztahů mezi globalizací a institucionálními faktory.

1. Metodika

Pro účely tohoto článku byly vybrány dva indexy: KOF index globalizace (*KOF Globalization Index*; KOF) a index nerovnoměrného lidského rozvoje (*Inequality-adjusted Human Development Index*; IHDI).

KOF index globalizace sestavuje KOF Swiss Economic Institute. Poprvé byly hodnoty KOF indexu globalizace zveřejněny v roce 2002 [9]. Globalizace je v tomto pojetí chápána jako proces vytváření vazeb a jejich sítí propojujících aktéry na transkontinentálních vzdálenostech, proces zprostředkovávaný nejrůznějšími toky, včetně pohybu lidí, informací, myšlenek, kapitálu, zboží a služeb. KOF index globalizace je založen na proměnných používaných při sestavování indexu ATK/FP (*A. T. Kearny / Foreign Policy Globalization Index*), pokrývá však mnohem větší počet zemí a má delší časové rozpětí. Index globalizace jako celek zahrnuje ekonomickou, sociální a politickou dimenzi globalizace [10]:

- **ekonomická globalizace** (váha 36 % v celkovém KOF indexu globalizace) sleduje toky zboží, služeb a kapitálu v globálním měřítku a má dva základní rozměry: 1) skutečné zahraničně-obchodní toky a 2) překážky mezinárodního obchodu a omezení toků zahraničních investic.
- **sociální globalizace** (váha 38 % v celkovém KOF indexu globalizace) byla v rámci celkového KOF indexu globalizace klasifikována do tří dílčích kategorií: 1) osobní kontakty, 2) toky informací a 3) kulturní podobnost.
- **politická globalizace** (váha 26 % v celkovém KOF indexu globalizace) je chápána jako stupeň pronikání vládních politik do mezinárodního prostoru.

Při konstruování indexů globalizace je každá proměnná „normalizována“ tak, aby nabývala hodnot od nuly do deseti. Vyšší hodnota indexu je interpretována jako vyšší úroveň globalizace. Rok 2000 je přitom považován za základní.

V roce 2007 byla představena vyspělejší verze KOF indexu globalizace, který se od původní verze (z roku 2002) odlišuje řadou metodologických vylepšení. Hodnoty dílčích indexů jsou pro snadnější možnost interpretace navíc „normalizovány“ na interval od nuly do sta, stále ovšem platí, že vyšší hodnoty KOF indexu globalizace reprezentují vyšší úroveň globalizovanosti dané země. KOF index globalizace 2011 sestavený na základě dat z roku

2008 seřadil podle celkové úrovně globalizace (i podle jejích tří složek: ekonomické, sociální a politické) již 208 zemí [19].

Belgie, Rakousko, Nizozemí a Švédsko zaujaly v roce 2011 první čtyři místa v KOF indexu globalizace. Švýcarsko a Dánsko páté a šesté místo v pořadí. Naproti tomu například Německo na místě šestnáctém již nepatří mezi 15 nejvíce globalizovaných zemí světa. První místo v žebříčku ekonomické globalizace zaujímá Singapur následovaný Lucemburskem, Irskem, Maltou a Belgií. Jedná se ve všech případech o malé otevřené ekonomiky. Velké ekonomiky obsadily nižší příčky, konkrétně: Německo 28. místo, USA 50. místo, Japonsko je aktuálně 92. v celkovém pořadí. Poslední místa žebříčku patří Burundi, Nigérii, Iránu a Etiopii. Švýcarsko, Rakousko, Belgie a Kanada drží přední pozice v případě měření sociální dimenze globalizace, Německo je 12. Číně patří 130. místo, Indii 150. místo. Nejnižší stupeň sociální globalizace byl naměřen v Demokratické republice Kongo a na Timoru. V dimenzi politické globalizaci zůstávají na předních místech evropské země, Francie, Itálie, Belgie, Rakousko a Španělsko. Patnácté místo patří USA, 34. místo zaujímá Japonsko, Velká Británie je 90. v pořadí. Nejvýraznější meziroční propad indexu globalizace byl změřen v případě Německa, pokles úrovně globalizace postihl i Finsko, Portugalsko nebo Dánsko. Naopak nejvýraznější pozitivní posun v oblasti globalizace vykázaly Švýcarsko, Maďarsko a Slovenská republika [19].

Index lidského rozvoje (*Human Development Index*; HDI) byl poprvé zveřejněn v roce 1975 a od roku 1990 jsou jeho hodnoty pravidelně aktualizovány v rámci tzv. Zpráv o lidském rozvoji (*Human Development Reports*; HDR) vydávaných Rozvojovým programem Organizace spojených národů (*United Nations Development Program*; UNDP). Dostupné statistiky z listopadu 2011 srovnávají 187 z celkového počtu 194 členských států Organizace spojených národů (pro zbývajících sedm zemí nebo nezávislých území chybí alespoň jeden z dílčích indikátorů nezbytných pro vyčíslení celkové hodnoty HDI) [16]. V listopadu 2010 navíc pravidelná HDR představila také novou metodiku výpočtu indexu lidského rozvoje a změnila některé parametry celkového indexu:

- **index vzdělání** byl modifikován na kompozitní index složený ze dvou dílčích faktorů:

očekávané délky školní docházky (očekávaný počet let, které dnes pětileté dítě stráví ve škole) a průměrný počet let školní docházky mezi dospělým obyvatelstvem (délka vzdělání v letech u obyvatel ve věku 25 let);

- ukazatele hodnotící průměrnou délku života a úroveň zdravotní péče byly upraveny a zpřesněny do podoby **indexu očekávané délky života**;
- pro odhad životní úrovně obyvatel byl zvolen hrubý národní důchod (*Gross National Income*; GNI) na obyvatele přepočtený na americké dolary podle parity kupní síly, jež představuje klíčový indikátor při výpočtu **příjmového indexu**.

Klasifikace zemí podle HDI je relativní, neboť je založena na kvartilech rozdělení hodnot HDI napříč zeměmi, přičemž první (nejvyšší) kvartil zahrnuje země s velmi vysokým HDI (47 zemí), druhý (vyšší střední) kvartil země s vysokým HDI (47 zemí), třetí (nižší střední) kvartil země se středním HDI (47 zemí), a čtvrtý (nejnižší) kvartil pak státy s nízkou úrovní lidského rozvoje (46 zemí).

Doprovodným indikátorem lidského rozvoje je nový multidimenzionální **index nerovnoměrného lidského rozvoje** (někdy též „narovnaný index lidského rozvoje“, *Inequality-adjusted Human Development Index*; IHDI). Tento ukazatel je založen na stejných principech jako HDI (tzn., že sleduje očekávanou délku života, délku vzdělání a příjmovou úroveň obyvatelstva), ale odráží také nerovnoměrné rozdělení každého z těchto subindexů napříč populací (sleduje tedy de facto nerovnoměrný přístup k dostupným zdrojům). IHDI je vykazován pro 130 zemí jako geometrický průměr jednotlivých subindexů (nerovnost v rozdělování důchodů, v přístupu ke vzdělání a v přístupu ke zdravotní péči) pro celou populaci dané země. Index IHDI je možné chápat jako skutečný ukazatel úrovně lidského rozvoje, zatímco HDI může být interpretován jako potenciální nebo maximální hodnota IHDI, již by bylo dosaženo v případě naprosto rovného rozdělování bohatství a zdrojů dané země. „Ztráta“ způsobená nerovnoměrným lidským rozvojem je příčinou rozdílu mezi IHDI a HDI a lze ji vyjádřit jako procentuální díl z hodnoty HDI. Průměrná velikost této „ztráty“ napříč sledovanými zeměmi je zhruba 23 %, což znamená, že upravením celosvětového HDI z roku 2011 o nerovnoměrnost v rozdělování

dojde k propadu jeho hodnoty z 0,682 na 0,525. Zároveň lze konstatovat, že země s nižší úrovní lidského rozvoje vykazují silnější tendenci k větší nerovnoměrnosti v rozdělování, a proto zaznamenávají větší „ztráty“ v lidském rozvoji [18].

Norsko, Austrálie a Nizozemí vedou v roce 2011 světový žebříček zemí podle HDI, zatímco Demokratická republika Kongo, Niger a Burundi stojí na posledních místech každoročního hodnocení úrovně lidského rozvoje prováděného UNDP. Spojené státy americké, Nový Zéland, Kanada, Irsko, Lichtenštejnsko, Německo a Švédsko doplňují první desítku zemí s nejvyšším lidským rozvojem, avšak je-li HDI upraven o vnitřní nerovnosti v přístupu ke zdravotní péči a vzdělávání a o nerovnosti při rozdělování důchodů, pak se například Spojené státy americké propadnou ze 4. na 23. místo, Jižní Korea z 15. na 32. nebo Izrael ze 17. na 25. místo. Spojené státy a Izrael se v žebříčku IHDI propadají zejména z důvodu nerovnoměrného rozdělování příjmů, ačkoli rozdílný přístup ke zdravotní péči je zejména v USA rovněž významnou příčinou ztráty IHDI, zatímco značné rozdíly v přístupu ke vzdělání mezi jednotlivými generacemi mají na svědomí propad jihokorejského IHDI. Existují přirozeně i země, které se v žebříčku IHDI umístily výš než ve srovnání HDI: Švédsko poskočilo z 10. na 5. místo, Dánsko se vyšplhalo z 16. na 12. místo a Slovinsko z 21. na 14. místo [16].

2. Výsledky

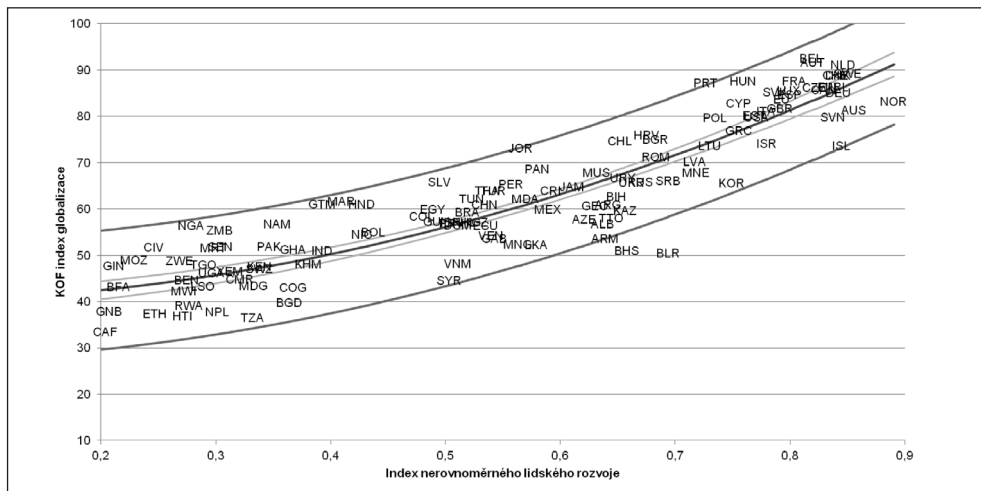
Ekonomických a ekonometrických studií zkoumajících dopady globalizace na národní ekonomiky byly publikovány stovky. Ke kvantifikaci stupně globalizace na národní úrovni však používají KOF index globalizace jen některé a z nich jen pár dává tento indikátor do vztahu s lidským rozvojem nebo šířeji do vztahu s celkovou institucionální kvalitou v zemi. Amavilah ve svém článku [1] dokazuje na vzorku 88 zemí pozitivní statisticky významné dopady globalizace na lidský rozvoj. Jenže v době, kdy publikoval své výsledky, byl k dispozici jen standardní index lidského rozvoje (HDI). V současnosti je koncept původního HDI rozšířen o otázku nerovnoměrného přístupu ke zdrojům a bohatství, což autorům tohoto článku umožňuje přezkoumat a rozšířit závěry formulované Amavilahem.

K analýze byla jak pro IHDI, tak i pro KOF index globalizace použita dostupná data za rok

2011. Pro následující studii bylo vybráno 121 zemí, přičemž základním kritériem byla dostupnost kompletních dat pro oba indikátory a jejich komponenty. Analýza vazeb mezi uvedenými

dvěma indexy přinesla důkaz o jejich vzájemném velmi silném a statisticky významném vztahu (viz obr. 1, pro podrobnosti viz přílohu).

Obr. 1: Vztah mezi indexem nerovnoměrného lidského rozvoje a KOF indexem globalizace

Pozn.: Silná tmavá funkce ilustruje nejspěšnější regresní model, intervaly pro střední hodnoty předpovědi jsou znázorněny užším světlým pásem, intervaly pro předpovědi pak širším tmavým pásem. Vše na 5% hladině významnosti.

Zdroj: vlastní, zpracováno na základě dat [18] a [19]

Autoři při testování vhodných regresních modelů pro odhad funkční závislosti mezi hodnotami IHI a úrovní KOF indexu globalizaci zvolili model (1). Koeficient determinace upravený podle stupňů volnosti naznačuje, že zvolený model vysvětluje 83,5 % variability KOF indexu globalizace. Analýza rozptylu pak ukazuje, že tato závislost popsaná rovnicí (1) je na 5% hladině významnosti signifikantní.

$$KOF = 39,9051 + 64,6963 \cdot IHI^2 \quad (1)$$

Regresní model (1) ukazuje na pozoruhodnou skutečnost: čím vyšších hodnot IHI daná země dosahuje, tím vyšší lze předpokládat také hodnoty indexu KOF, přičemž s růstem IHI se úroveň globalizovanosti zvyšuje progresivně rychleji. Z obr. 1 je zřejmé, že v podstatě jen dvě z hodnocených zemí neleží v předpokládaném intervalu pro předpovědi. Jedná se o Bělorusko (BLR) a Bahamy (BHS). Obě tyto ekonomiky zaznamenaly nižší hodnoty KOF, než by bylo možné předpokládat s ohledem na jejich

úroveň lidského rozvoje. Podrobnějšímu vysvětlení této skutečnosti bude věnována pozornost později.

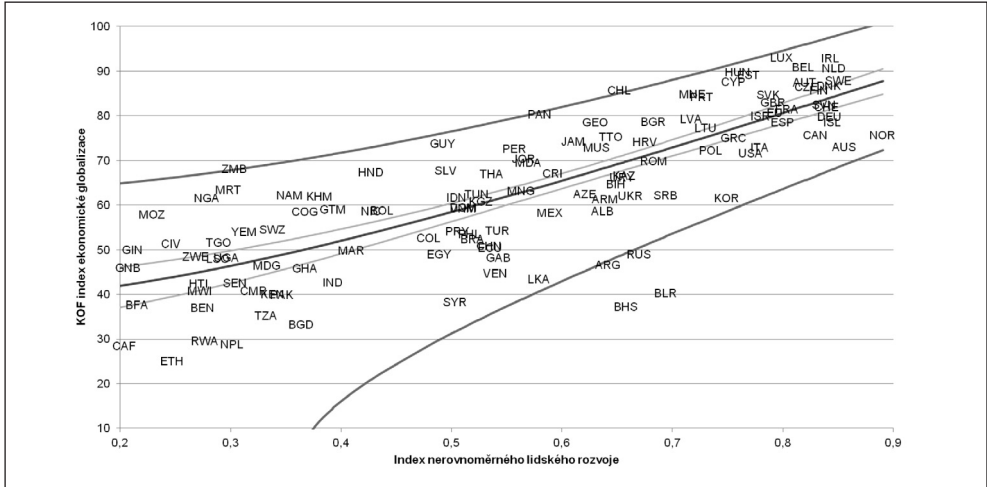
Vzhledem k tomu, že jsou oba analyzované indexy kompozitní, je přirozené pokusit se nahlédnout hlouběji pod povrch celkových (agregovaných) hodnot obou ukazatelů. Pro účely tohoto článku byla zvolena dekompozice KOF indexu globalizace a ověřování intenzity vazeb mezi jeho složkami (KOF index ekonomické, sociální a politické globalizace) a celkovou úrovní lidského rozvoje.

Analýza vztahu mezi IHI a úrovní ekonomické globalizace EG_KOF přinesla výsledky velmi podobné s funkčním předpisem (1), jen formální typ nejpřiléhavější regresní funkce je poněkud odlišný (viz obr. 2, pro podrobnosti viz přílohu). Rovnice (2) charakterizuje vazbu mezi ekonomickou globalizací a indexem nerovnoměrného lidského rozvoje, přičemž koeficient determinace s hodnotou 67,4 % naznačuje, že tento konkrétní regresní model je schopen vysvětlit více než dvě třetiny variability v ekonomické globalizaci

pomocí nerovnoměrného lidského rozvoje. Vztah obou indexů (*IHDI* a *EG_KOF*) je statisticky signifikantní na 5% hladině významnosti,

neboť mez významnosti určená analýzou rozptylu je nižší než 5 %.

Obr. 2: Vztah mezi indexem nerovnoměrného lidského rozvoje a KOF indexem ekonomické globalizace

Pozn.: Silná tmavá funkce ilustruje nejúspěšnější regresní model, intervaly pro střední hodnoty předpovědi jsou znázorněny užším světlým pásem, intervaly pro předpovědi pak širším tmavým pásem. Vše na 5% hladině významnosti.

Zdroj: vlastní, zpracováno na základě dat [18] a [19]

$$EG_{KOF} = \sqrt{1437,63 + 7902,19 \cdot IHDI^2} \quad (2)$$

$$SG_{KOF} = 21,2687 + 89,8635 \cdot IHDI^2 \quad (3)$$

Vedle Běloruska a Baham, které se ani na obr. 2 nevešly do intervalu pro předpovědi, v případě ekonomické globalizace a jejího vztahu s nerovnoměrným lidským rozvojem vybočuje z 95 % hranic pro předpovědi dané regresním modelem (2) také Rusko. Zatímco celková úroveň globalizace měřená agregátním KOF indexem je v případě Běloruska a Baham těžena dolů právě nízkými hodnotami ekonomické globalizovanosti těchto dvou zemí (viz obr. 3 a obr. 4), ruská ekonomika představuje právě opačnou situaci, kdy je nízká úroveň ekonomické globalizace v celkovém KOF indexu kompenzována vysokou sociální a politickou propojeností Ruské federace se světem (viz obr. 3 a obr. 4).

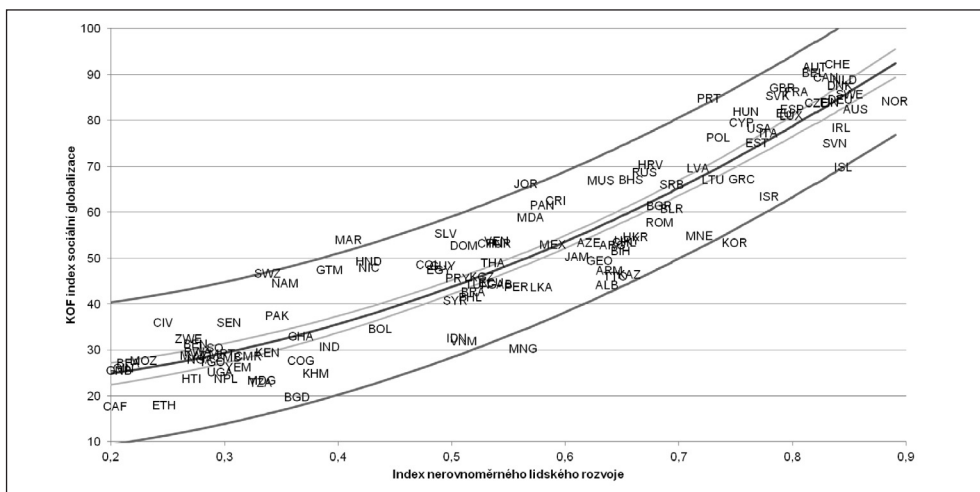
Následující obrázek ilustruje vazbu mezi sociální globalizací (*SG_KOF*) a nerovnoměrným indexem lidského rozvoje *IHDI*. Nejlépe vystihuje tento vztah regresní model (3), který je formálně stejného typu, jako model charakterizovaný rovnicí (1).

Koeficient determinace v případě závislosti sociální globalizace na úrovni lidského rozvoje naznačuje, že 87,0 % variability v KOF indexu sociální globalizace (*SG_KOF*) je vysvětleno právě změnami v *IHDI*, přičemž rovnice (3) představuje statisticky signifikantní předpis vazby mezi *SG_KOF* a *IHDI* na 5% hladině významnosti, jak vyplývá z analýzy rozptylu (pro podrobnosti viz přílohu).

V případě vztahu mezi úrovní sociální globalizace a nerovnoměrného lidského rozvoje vybočují z hranic pro předpovědi stanovených na 5% hladině významnosti jen Mongolsko a Jižní Korea. Vzhledem k tomu, že úroveň celkové globalizovanosti těchto dvou ekonomik je redukována pozoruhodně nízkou úrovní sociální globalizace, musí být politická a především ekonomická propojenost těchto zemí se světovou ekonomikou nadprůměrná (pro potvrzení této teze viz obr. 1 a obr 4).

Obr. 3:

Vztah mezi indexem nerovnoměrného lidského rozvoje a KOF indexem sociální globalizace

Pozn.: Silná tmavá funkce ilustruje nejúspěšnější regresní model, intervaly pro střední hodnoty předpovědi jsou znázorněny užším světlým pásem, intervaly pro předpovědi pak širším tmavým pásem. Vše na 5% hladině významnosti.

Zdroj: vlastní, zpracováno na základě dat [18] a [19]

Souvislost mezi úrovní lidského rozvoje vyjádřenou indexem *IHDI* a úrovní politické globalizace jednotlivých národních ekonomik je nejslabší ze všech vazeb zkoumaných v tomto článku (viz obr. 4, pro podrobnosti viz přílohu). To je ostatně také důvod, proč jsou intervaly pro střední hodnoty předpovědi i pro předpovědi odhadované na základě regresního modelu (4) nejširší. Uvedený model opět představuje takový formální funkční vztah a jeho číselnou kalibraci, které nejlépe vystihují variabilitu v úrovni *PG_KOF*.

$$PG_{KOF} = \sqrt{4492,26 + 4754,68 \cdot IHDI^2} \quad (4)$$

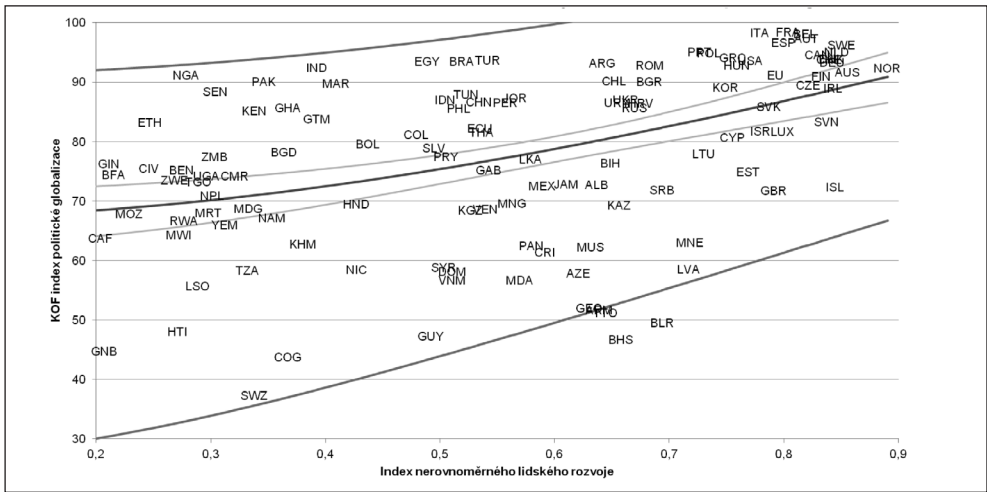
Podle hodnoty indexu determinace lze usuzovat, že model (4) dokáže vysvětlit jen 24,0 % variability politické globalizace pomocí změn v úrovni nerovnoměrného lidského rozvoje, což naznačuje skutečně poměrně slabý vztah mezi oběma proměnnými (*PG_KOF* a *IHDI*). I přes nízkou intenzitu vzájemné závislosti je model (4) na 5% hladině významnosti statisticky signifikantní, jak naznačuje analýza rozptylu v příloze. Formálně je model (4) stejného typu jako regresní funkce (2).

Obr. 4 ukazuje zřetelně na relativní politickou izolaci jak Běloruska, tak také Bahamských ostrovů, která společně s nízkou ekonomickou

globalizovaností obou zemí vytěšňuje celkové hodnoty jejich KOF indexů globalizace mimo interval pro předpovědi (viz obr. 1). Příčiny nízké politické globalizace prokázané v Bělorusku budou ale jistě zásadně odlišné od těch, které způsobují určitou politickou izolovanost Baham. O odlišném společenském klimatu svědčí nadprůměrně vysoký index sociální globalizace Baham a naopak mírně podprůměrná hodnota sociální globalizace vykazovaná Běloruskem (viz obr. 2). Malá ekonomická a politická angažovanost Baham souvisí pravděpodobně s jejich ostrovní polohou a postavením daňového ráje, zatímco v případě Běloruska se jistě jedná o otázku odlišné „státní ideologie“.

Globalizace měřená KOF indexem globalizace a institucionální kvalita reprezentovaná indexem nerovnoměrného lidského rozvoje jsou bez pochyby komplexní a mnohačetnými vazbami vzájemně propojené fenomény. Právě tato mnohovrstevnatost a složitost obou jevů představuje zásadní problém při identifikování příčin a jejich následků. Výsledky uvedených analýz prokázaly silnou vazbu mezi lidským rozvojem a ekonomickou i sociální globalizací, zatímco mezi politickou dimenzí globalizace a úrovní lidského rozvoje byla identifikována jen docela slabá závislost.

Obr. 4: Vztah mezi indexem nerovnoměrného lidského rozvoje a KOF indexem politické globalizace

Pozn.: Silná tmavá funkce ilustruje nejúspěšnější regresní model, intervaly pro střední hodnoty předpovědi jsou znázorněny užším světlým pásem, intervaly pro předpovědi pak širším tmavým pásem. Vše na 5% hladině významnosti.

Zdroj: vlastní, zpracováno na základě dat [18] a [19]

Souhrnný KOF index globalizace a index nerovnoměrného lidského rozvoje jsou vzájemně propojeny velmi těsně, ovšem provedené analýzy a použité nástroje neumožňují jednoznačně konstatovat, jakým směrem toto propojení funguje: zda vyšší úroveň globalizace umožňuje ekonomikám dosahovat vyšších úrovní institucionální kvality a lidského rozvoje, nebo zda intenzivnější lidský rozvoj spojený s lepší institucionální kvalitou přispívají k vyššímu zapojení národních států do hospodářských, sociálních a politických struktur světové ekonomiky. I přesto však provedený výzkum přinesl jeden klíčový závěr: Je nezbytné hledat a odhalovat interdisciplinární pojítka mezi nejrůznějšími oblastmi lidského rozvoje, protože právě tyto vazby mohou představovat zásadní katalyzátor úspěšnosti a konkurenceschopnosti národních ekonomik v systému mezinárodních vztahů.

Diskuze a závěry

Z výsledků popsanych v předchozí části je možné formulovat jasný závěr, že globalizace i nadále zůstává v prvé řadě velmi silným a mocným ekonomickým fenoménem. Ostatně dopady globalizace na hospodářský růst byly již mnohokrát testovány. Studie, které se touto

problematikou zabývají, lze rozdělit do dvou skupin: **1) první** a početnější skupinu představují průřezové odhady (např. Chanda [17], Rodrik [20], Garret [13]) nebo práce zabývající se minuciózní analýzou jednotlivých subdimenzí globalizace (např. Dollar a kol. [8], Greenaway a kol. [14], Borensztein [6]), žádné z nich ale podrobněji nehodnotí dopady globalizace na ekonomický růst [11]; **2) druhá** skupina sestává ze studií věnovaných otázce měření globalizace; G-index byl vyvinut ve World Markets Research Centre [25], spolupráce mezi skupinou A. T. Kearney Consulting a časopisem Foreign Policy přinesla ATK/FP index globalizace [2], Ernst & Young vykazují vlastní globální index, KOF index globalizace je výsledkem práce vědců ze Swiss Economic Institute v Curychu, publikován je i Maastrichtský index globalizace (MGI) a další. V návaznosti na tyto rozdílné přístupy v měření úrovně globalizace jsou pak analyzovány dopady globalizace na hospodářský růst jako takový. Podle ATK/FP [2] i podle Drehera [9] lze konstatovat, že ekonomiky s vyšší intenzitou zapojení do světového hospodářství mají – z agregátního, obecného úhlu pohledu – tendenci vykazovat také vyšší tempa hospodářského růstu.

Jedním z prvních, kdo použil KOF index globalizace v empirických analýzách byl Ekman [12], jemuž se podařilo prokázat pozitivní, nelineární vztah mezi KOF indexem globalizace a zdravím obyvatelstva aproximovaným do indikátoru střední délky života při narození. V dalších pracích pak prokázal Sameti [21], že globalizace zvyšuje význam a velikost národní vlády, zatímco Tsai [22] ukázal, že globalizace přispívá ke zvyšování lidského blahobytu. Bjørnskov [5] analyzoval tři dimenze globalizace obsažené v KOF indexu a podal důkaz o tom, že ekonomická a sociální globalizace ovlivňují hospodářskou svobodu, zatímco politická globalizace nikoli.

Tato studie se zaměřila na otázku vazeb mezi lidským rozvojem (nebo širěji institucionální kvalitou) a nejen ekonomickou, ale také sociální a politickou rovínou globalizace měřenými jednotlivými složkami celkového kompozitního KOF indexu globalizace. Jak uvádí Bednářová a kol., sociální globalizace coby „sponzátní a mnohem méně politizovaná úroveň globalizace je mimořádně efektivní při zvyšování kvality života lidí po celém světě, při zlepšování zdravotních podmínek, v nichž žijí, a při zdokonalování jejich přístupu ke vzdělání“ [3, s. 69].

Zdá se být rovněž celkem zřejmé, že index vzdělání a index střední délky života, dvě klíčové komponenty indexu nerovnoměrného lidského rozvoje, budou citlivěji reagovat na faktory vykazované jako součást sociální nebo politické globalizace, než na faktory utvářející ekonomickou dimenzi globalizace. Např. Amavilah [1] ukázal, že sociální aspekty globalizace mají nejintenzivnější dopady na lidský rozvoj, zatímco Bergh a Nilsson [4] potvrdili pozitivní efekty globalizace (měřené KOF indexem globalizace) na střední délku života obyvatel.

Řada autorů se zabývala i otázkou dopadů globalizace na demokracii [10], na zvyšování vládních výdajů a míru zdanění [12] i na vládní spotřební výdaje [13]. „Nepodařilo se jednoznačně prokázat, že by politická stránka globalizace podporovala a stimulovala institucionální nebo sociální rozvoj. Důvodů je pravděpodobně celá řada: od nedostatku zájmu na straně rozvinutých ekonomik, přes hluboké, komplexní a obtížné řešitelné problémy rozvojových zemí, přes dysfunkční hospodářské nebo strategické aliance napříč Třetím světem, až po nízkou nebo nulovou akceschopnost mezinárodních organizací typu Spojených národů a jejich agencií“ [3, s. 69].

Dosažené závěry tedy představují zejména významnou základnu pro další výzkum. Jednou z možných výzev, před nimiž odborníci v této oblasti stojí, je identifikace směru a průběhu kauzálních vztahů mezi lidským rozvojem a globalizací (jinými slovy hledání odpovědi na otázku, zda proces globalizace stimuluje lidský rozvoj a institucionální kvalitu, nebo je tomu spíše naopak). Dalším potenciálním prostorem pro výzkum pak může být klastrová analýza skupin zemí, jež vykazují podobné úrovně intenzity závislosti mezi globalizací a lidským rozvojem.

Tento článek podpořila Grantová agentura České republiky v rámci výzkumného projektu č. 402/09/0592 nazvaného: „Ekonomická integrace a globalizace v ekonomické teorii a realitě“ a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky v rámci projektu č. 1M0524 nazvaného: „Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky“.

Literatura

- [1] AMAVILAH, V.H. National Symbols, Globalization, and the Well-Being of Nations [online]. *REEPS Working Paper*, 2009, č. 20091 [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: http://mpr.aub.uni-muenchen.de/14882/1/MPPA_paper_14882.pdf.
- [2] ATK/FP. *Globalization Index* [online]. Chicago, USA: A.T. Kearney Consulting Group and Foreign Policy Magazine, 2011 [cit. 2012-06-08]. Dostupné z: <http://www.foreignpolicy.com/>.
- [3] BEDNÁŘOVÁ, P., LABOUTKOVÁ, Š., KOCOUREK, A. On the Relationship between Globalization and Human Development. In KOCOUREK, A. (ed.) *Proceedings of the 10th International Conference Liberec Economic Forum 2011*. Liberec: Technical University of Liberec, 2011. s. 61–71. ISBN 978-80-7372-755-0.
- [4] BERGH, A., NILSSON, T. Good for Living? On the Relationship between Globalization and Life Expectancy. *World Development*. 2010, Vol. 38, Iss. 9, s. 1191–1203. ISSN 0305-750X.
- [5] BJØRNSKOV, C. *Globalization and Economic Freedom: New Evidence*. Aarhus: University of Aarhus, 2006. The 2nd Danish International Economics Workshop.
- [6] BORENSZTIEN, E. et al. How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth? *Journal of International Economic*. 1998, Vol. 45, Iss. 1, s. 115–135. ISSN 0022-1996.
- [7] ČADIL, J., PAVELKA, T., KAŇKOVÁ, E., VORLÍČEK, J. Odhad nákladů nezaměstnanosti

- z pohledu veřejných rozpočtů. *Politická ekonomie*. 2011, roč. 59, č. 5, s. 618–637. ISSN 0032-3233.
- [8] DOLLAR, D., KRAAY, A. Trade, Growth, and Poverty. *Economic Journal*. 2004, roč. 114, č. 493, s. F22–F49. ISSN 1468-0297.
- [9] DREHER, A. Does Globalization Affect Growth? Evidence from a New Index of Globalization. *Applied Economics*. 2006, Vol. 38, Iss. 10, s. 1091–1110. ISSN 0003-6846.
- [10] DREHER, A., GASTON, N., MARTENS, P. *Measuring Globalization – Gauging Its Consequences*. 2nd ed. New York: Springer Science+Business Media, 2008. ISBN 978-0387740676.
- [11] DREHER, A., SIEMERS, L.H.R. The Intriguing Nexus between Corruption and Capital Account Restrictions [online]. *KOF Working Paper, 2005*, č. 113 [cit. 2012-03-25]. Dostupné z: <http://www.rwi-essen.de>.
- [12] EKMAN, B. *Globalization and Health: An Empirical Analysis Using Panel Data*. Lund: Lund University, 2003.
- [13] GARRET, G. *The Distributive Consequences of Globalization*. Yale: Yale University, 2001.
- [14] GREENAWAY, D. et al. Exports, export composition and growth. *Journal of International Trade and Economic Development*. 1999, Vol. 8, Iss. 1, s. 41–51. ISSN 0963-8199.
- [15] HEINEMAN, F. Does globalization restrict budgetary autonomy? *Intereconomics: Review of European Economic Policy*. 2000, Vol. 35, Iss. 6, s. 288–298. ISSN 0020-5346.
- [16] *Human Development Report 2011: Sustainability and Equity: A Better Future for All* [online]. New York, USA: Palgrave Macmillan, 2011. [cit. 2012-06-15]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Complete.pdf.
- [17] CHANDA, A. *The Influence of Capital Controls on Long Run Growth: Where and How Much?* [online]. Raleigh (North Carolina): North Carolina State University, 2001 [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://www.ncsu.edu/>.
- [18] *International Human Development Indicators* [online]. New York: UNDP, 2011 [cit. 2012-07-15]. Dostupné z: <http://hdrstats.undp.org/en/tables/default.html>.
- [19] *KOF Index of Globalization* [online]. Zurich: Eidgenössische Technische Hochschule Zürich, 2011. [cit. 2012-07-15]. Dostupné z: http://globalization.kof.ethz.ch/static/rawdata/globalization_2011b_10ng.xls.
- [20] RODRIK, D. Who Needs Capital Account Convertibility. In FISCHER, S. et al. (eds.) *Essays in International Finance*, No. 207. *Should the IMF Pursue Capital Account Convertibility?* Princeton, New Jersey, USA: Department of Economics, Princeton University, 1998. s. 55–65. ISBN 0-88165-114-1.
- [21] SAMETI, M. *Globalization and Size of Government Economic Activities*. Isfahan (Iran): Isfahan University, 2004.
- [22] TSAI, M.C. Does Globalization Affect Human Well-Being? *Social Indicators Research*. 2007, Vol. 81, Iss. 1, s. 103–126. ISSN 0303-8300.
- [23] TVRDOŇ, M., TULEJA, P., VERNER, T. Ekonomická výkonnost a trh práce v kontextu ekonomické krize: zkušenosti ze zemí Visegrádské čtyřky. *E+M Ekonomie a Management*. 2012, roč. 15, č. 3, s. 16–31. ISSN 1212-3609.
- [24] VYMĚTAL, P., ŽÁK, M. Instituce a výkonnost. *Politická ekonomie*. 2005, roč. 53, č. 4, s. 545–566. ISSN 0032-3233.
- [25] WMRC. *World Markets Research Centre* [online]. Lexington (MA): IHS Global Insight, 2012 [cit. 2012-06-14]. Dostupné z: <http://www.ihs.com/products/global-insight/>.

Ing. Aleš Kocourek, Ph.D.

Technická univerzita v Liberci
Ekonomická fakulta
Katedra ekonomie
ales.kocourek@tul.cz

PhDr. Ing. Pavla Bednářová, Ph.D.

Technická univerzita v Liberci
Ekonomická fakulta
Katedra ekonomie
pavla.bednarova@tul.cz

doc. Ing. Šárka Laboutková, Ph.D.

Technická univerzita v Liberci
Ekonomická fakulta
Katedra ekonomie
sarka.laboutkova@tul.cz

Doručeno redakci: 1. 9. 2012

Recenzováno: 13. 10. 2012, 12. 11. 2012

Schváleno k publikování: 12. 4. 2013

Abstract

THE LINKAGES BETWEEN HUMAN DEVELOPMENT AND ECONOMIC, SOCIAL, AND POLITICAL DIMENSION OF GLOBALIZATION**Aleš Kocourek, Pavla Bednářová, Šárka Laboutková**

Increased global economic integration, global forms of governance, globally inter-linked social and environmental developments are often referred to as “globalization”. The requirements of life standards and qualities, such as the right to an adequate/healthy environment, the importance of integrating the social equity into environmental policies, and the critical importance of public participation and official accountability are stressed with increasing frequency and pressure. It seems obvious now, the urgent global challenges of sustainability and equity must be addressed together. The target of this article is to prove the dependency between globalization and human development. The first part provides the methodology of measuring overall globalization with emphasis on the KOF Index of Globalization 2007. The Index of Globalization includes economic, social, and political contexts. The second part introduces one of the parameters of institutional quality – HDI (or rather IHDI as the real indicator of the level of human development) and its methodology. The Inequality-adjusted Human Development Index combines three dimensions: A long and healthy life, access to knowledge, and a decent standard of living. The third part compares indices and scores together, analyzes them, and confirms or refutes the empirical relationships between the Index of Globalization and its parts and the Inequality-adjusted Human Development Index. It is possible to conclude from the results achieved in the study that globalization remains primarily, a very strong and powerful economic phenomenon. But spurring growth rates and reducing poverty in countries with poor institutions cannot be done simply by globalizing their economies. The research provides data and conclusions with a potential to identify such policies at national and global level that could satisfactorily solve some of the most poignant problems of globalization and human development.

Key Words: *developed countries, developing countries, Inequality-adjusted Human Development Index, institutional quality, KOF Globalization Index.*

JEL Classification: *O11, E02, O15.*

Příloha

Následující příloha shrnuje výsledky regresních analýz generované v softwarovém balíku Statgraphics Centurion XVI.

Rovnice (1): $KOF = 39,9051 + 64,6963 \cdot IHDl^2$

Koeficienty modelu					Analýza rozptylu					
Parametry	Odhad parametru	Střední chyba	T statistika	Mez význam.	Zdroj	Součet čtverců	Stup. vol.	Střední čtverec	F-test	Mez význ.
β_0	39,9051	1,07393	37,1581	0,0000	Model	25004,5	1	25004,5	607,43	0,0000
					Reziduuum	4939,77	120	41,1648		
β_1	64,6963	2,62502	24,646	0,0000	Celkem	29944,3	121			

Koeficient korelace = 0,913802

Koeficient determinace = 83,5035 %

Koef. deter. upr. podle st. vol. = 83,366 %

Střední chyba odhadu = 6,41598

Střední absolutní chyba = 5,07704

Durbin-Watsonův test = 1,8448 (mez význ. 0,1968)

Reziduální autokorelace = 0,0663885

Rovnice (2): $EG_{KOF} = \sqrt{1437,63 + 7902,19 \cdot IHDl^2}$

Koeficienty modelu					Analýza rozptylu					
Parametry	Odhad parametru	Střední chyba	T statistika	Mez význam.	Zdroj	Součet čtverců	Stup. vol.	Střední čtverec	F-test	Mez význ.
β_0	1437,63	205,174	7,0069	0,0000	Model	3,73039E8	1	3,73039E8	248,28	0,0000
					Reziduuum	1,80302E8	120	1,50252E6		
β_1	7902,19	501,511	15,7568	0,0000	Celkem	5,53341E8	121			

Koeficient korelace = 0,821071

Koeficient determinace = 67,4157 %

Koef. deter. upr. podle st. vol. = 67,1442 %

Střední chyba odhadu = 1225,77

Střední absolutní chyba = 982,551

Durbin-Watsonův test = 2,11279 (mez význ. = 0,7322)

Reziduální autokorelace = - 0,0699248

Rovnice (3): $SG_{KOF} = 21,2687 + 89,8635 \cdot IHDl^2$

Koeficienty modelu					Analýza rozptylu					
Parametry	Odhad parametru	Střední chyba	T statistika	Mez význam.	Zdroj	Součet čtverců	Stup. vol.	Střední čtverec	F-test	Mez význ.
β_0	21,2687	1,295	16,4237	0,0000	Model	48242,1	1	48242,1	805,95	0,0000
					Reziduuum	7182,89	120	59,8574		
β_1		89,8635	3,1654	28,3893	0,0000	Celkem	55425,0	121		

Koeficient korelace = 0,932954

Koeficient determinace = 87,0403 %

Koef. deter. upr. podle st. vol. = 86,9323 %

Střední chyba odhadu = 7,73676

Střední absolutní chyba = 6,2407

Durbin-Watsonův test = 1,97046 (mez význ. = 0,4356)

Reziduální autokorelace = 0,00667892

Rovnice (4): $PG_{KOF} = \sqrt{4492,26 + 4754,68 \cdot IHDI^2}$

Koefficienty modelu					Analýza rozptylu					
Parametry	Odhad parametru	Střední chyba	T statistika	Mez význam.	Zdroj	Součet čtverců	Stup. vol.	Střední čtverec	F-test	Mez význ.
β_0	4492,26	315,924	14,2195	0,0000	Model	1,35052E8	1	1,35052E8	37,91	0,0000
					Reziduum	4,27485E8	120	3,56238E6		
β_1	4754,68	772,218	6,15717	0,0000	Celkem	5,62537E8	121			

Koeficient korelace = 0,489976

Koeficient determinace = 24,0077 %

Koef. deter. upr. podle st. vol. = 23,3744 %

Střední chyba odhadu = 1887,43

Střední absolutní chyba = 1560,71

Durbin-Watsonův test = 1,95711 (mez význ. = 0,4069)

Reziduální autokorelace = 0,020802